

Kvinnligt och manligt i skämtballader

Bakgrunden till *Om kvinnligt och manligt och annat konstigt i medeltida skämtballader* är en mycket ovanlig upptäckt – i Växjö hittades en bunt med papper djupt nere i bibliotekets samlingar. Dessa papper visade sig vara en vissamling som hade upptecknats av insamlaren George Stephens. Nu är det kanske inte helt unikt att gamla papper återupptäcks, men det ovanliga med just den här vissamlingen är att den för de nutida forskarna innehåller hittills okända balladvarianter.

Genren medeltida ballad har varit något av den folkloristiska forskningens ögonsten under disciplinens tidiga år. Framför allt de höviska balladerna eller riddar-

visorna, som behandlar riddare, jungfrur och konungar, fångade forskarnas intresse. Denna tematik passade mycket väl in i tidens rådande intresse för medeltiden och högreståndskultur. Eftersom balladen är en ålderdomlig genre, där nydiktningen har varit förhållandevis sparsam, insåg de tidiga forskarna att detta var en grupp texter som man kunde sortera och systematisera ända in på detaljnivå. Detta resulterade med tiden bland annat i *The Types of the Scandinavian Medieval Ballad. A Descriptive Catalogue* (1978), redigerad av Bengt R. Jonsson, Svale Solheim och Eva Danielsson. I denna katalog hänvisade man till alla då kända uppteckningar som bedömdes vara tillräckligt balladaktiga för att kunna presenteras som ”äkta” medeltida ballader.

¹ Byrman, Gunilla & Olofsson, Tommy 2011: *Om kvinnligt och manligt och annat konstigt i medeltida skämtballader*. Atlantis, Stockholm. 321 s.

I denna katalog ingår alltså inte de nyupptäckta uppteckningarna av George Stephens, helt enkelt eftersom redaktörerna inte kände till dem. Nu råkar det vara så att ett flertal av Stephens uppteckningar inte alls är höviska till sin karaktär, utan de är snarare grova, bisarra och burdusa medlemmar av undergenren skämtballaden – en grupp som inte alls har åtnjutit lika högt anseende inom forskningen som de högstämda riddarvisorna.

Detta utgör den fond som jag läser *Om kvinnligt och manligt och annat konstigt i m edeltida skämtballader* mot. Boken är författad av Gunilla Byrman, professor i svenska, och av Tommy Olofsson, docent i litteraturvetenskap. Författarna tar sig alltså an skämtballader, en grupp visor som länge har varit förhållandevis osynliga inom forskningen, vilket naturligtvis är berömvärt och en intressant infallsvinkel. För mig, folklorist med stort intresse för folkmusik, blir det hela dock en ambivalent läsupplevelse.

Jag uppskattar den specialkunskap som författarna placerar in skämtballaderna i. Det är mycket intressant att läsa om jämförelser med occitansk trubadurlyrik och intermediala perspektiv på ballader. Från min folkloristiska utgångspunkt känns det dock tyvärr som om författarna håller fast vid föråldrade uppfattningar om kulturkomponenter och deras värde. En irriterande finkulturell preferens genomströmmar texterna – en variant kan till exempel förklaras vara ”sämre” eller ”mer korrumperad” än en annan och författarna menar till och med att det händer att ”den gamla muntligt traderade folkpoesin kan påminna om och ibland möjligen även mäta sig med det bästa vi har av estetiskt raffinerad konstpoesi” (s. 144). Ibland ligger alltså det processinriktade, antropologiska kulturbegreppet väl långt borta. Från mitt folkloristiska perspektiv upplever jag att det hade varit mycket mera fruktbart att utgå från den muntliga kulturens egenart i stället. Begrepp som ”zersingen” och ”Gesunkenes Kulturgut” dyker upp i mitt huvud medan jag tar del av ana-

lysen – och år 2012 känns det hela mer än lovligt förlegat.

Under min läsning undrar jag också över varför författarna lägger ner så mycket energi på att visa att ”deras” ballader är minst lika ”äkta” som de som finns med i *The Types of the Scandinavian Medieval Ballad* i stället för att avskrika uppfattningarna om något slags ”idealballad” som är särdeles ”äkta” – de visar ju själva att dessa uppfattningar inte tål en konfrontation med verkligheten.

Tyvärr förhåller sig författarna också påfallande kolonialistiskt mot den finlandssvenska balladtraditionen. Genom att enbart tala om ”svenska” ballader ignorerar de det faktum att alla dessa ballader på svenska inte är upptecknade i Sve rige. Detta gör att uppgifterna framstår som inexakta. Faktum är att denna tendens även leder till direkta sakfel, som då författarna påstår att balladen ”Klampen” enbart har upptecknats i Sverige. Men ”Klumpfen” har också upptecknats i Nyland och den versionen finns tryckt i *Finlands svenska folkdiktning*.

Byrman och Olofsson tar tag i en av balladens undergenrer som har fått förhållandevis lite uppmärksamhet. I deras framställning blir dock skämtballaderna normerande, så att det som konstateras vara typiskt för denna grupp också överförs till att vara typiskt för balladen i stort. Därmed ställer också *Om kvinnligt, manligt och annat konstigt* krav på läsaren – om denne inte har en relativt stor förkunskap om ballader är det lätt att bilden av balladen som genre blir skev. Detta till trots är jag övertygad om att boken kommer att hitta sina läsare. I dag är intresset för den medeltida balladen stort, så även för undergruppen skämtballader. Eftersom boken avslutas med en antologi där man går igenom skämtballaderna i George Stephens samling respektive typerna i *Sveriges medeltida ballader* kommer balladintresserade alldeles säkert att uppskatta boken också som materialutgåva.

Johanna Björkholm